

Вероніка Вячеславівна Єгорова,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Хмельницького національного університету

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Статтю присвячено аналізу й обґрунтуванню складових загальнокультурної ключової компетентності викладачів іноземних мов вищих навчальних закладів та її характеристик, практичному впровадженню результатів теоретичного дослідження.

***Ключові слова:** ключові компетентності, загальнокультурна ключова компетентність, викладачі іноземних мов вищих навчальних закладів.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основна роль у реалізації компетентнісного підходу, який, у свою чергу, передбачає застосування нових педагогічних підходів у навчанні, залучення сучасних педагогічних технологій у навчально-виховний процес, як його організатора і безпосереднього учасника належить викладачу вищого навчального закладу (далі – ВНЗ). На нашу думку, викладачу ВНЗ потрібно опанувати низку ключових компетентностей, щоб здійснювати професійну діяльність, оскільки саме ключові компетентності відповідають багатоманітним сферам життя, сприяють успіхам у ньому, підвищують якість суспільних інститутів. Створення умов для набуття та розвитку ключових компетентностей науково-педагогічних працівників сприятиме адаптації останніх в умовах динамічного розвитку сучасного світу, підвищить продуктивність і конкурентоздатність викладача ВНЗ на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Ґрунтовний аналіз

педагогічних, психологічних та методичних наукових досліджень свідчить про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців до визначення змісту поняття та складових ключових компетентностей (О. Гура, Г. Єльнікова, І. Зімня, О. Овчарук, Т. Олійник, О. Пометун, Ю. Татур, Л. Хоружа, А. Хуторський, Р. Чернишова, С. Шишов та ін.). Неперервна освіта є важливим елементом у формуванні та розвитку нового підходу щодо становлення вищої школи України, але лише незначна кількість науковців акцентує увагу на важливості розвитку ключових компетентностей науково-педагогічних працівників у системі методичної роботи ВНЗ на основі компетентнісного підходу.

Мета статті – розкрити складові і характеристики загальнокультурної ключової компетентності для викладачів іноземних мов ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За нашим переконанням, ключові компетентності залежать та пов'язані зі специфікою діяльності й особистим досвідом викладача ВНЗ, а також із профілем закладу. На нашу думку, ключові компетентності складають інваріантну частину професійної компетентності науково-педагогічного працівника, опираючись на систему певних знань, умінь, навичок та емоційно-ціннісне ставлення, що є необхідними для здійснення науково-педагогічної діяльності. Ключові компетентності викладача ВНЗ є універсальними, вони забезпечують продуктивну педагогічну діяльність у цілому.

Після ретельного аналізу теоретичних положень різних авторів і практичного досвіду провідних викладачів низки університетів нами визначено сучасні ключові компетентності науково-педагогічних працівників ВНЗ як комплекс постійно збагачуваних особистісних якостей (характеристик) науково-педагогічного працівника, що забезпечує якісне й ефективне виконання професійної діяльності, сприяє самовдосконаленню та підвищенню рівня педагогічної майстерності, до якого належать: фахова (гностично-когнітивна, науково-дослідницька, методична, організаційна, діагностична і рефлексивна), соціально-психологічна (соціальна та психологічна),

інформаційно-технологічна (загального користування (характеризується постійним оновленням) і соціально-педагогічна (більш стабільна), загальнокультурна особистісна та міжособистісна. Рівні опанування ключових компетентностей науково-педагогічними працівниками є такими: оптимальний, допустимий, критичний, недопустимий.

На нашу думку, загальнокультурна компетентність, що стосується сфери розвитку культури особистості і суспільства в різних аспектах, була виокремлена нами як значуща для виконання науково-педагогічної діяльності викладачами ВНЗ. До складових зазначеної ключової компетентності ми відносимо (згідно з МОН України № 450 [1] та “Кваліфікаційних вимог до професійної діяльності педагогічних працівників” [2]) особистісну і міжособистісну (таблиця 1).

Маємо зазначити, що рівень загальнокультурного розвитку викладача ВНЗ, а викладача іноземних мов зокрема, набуває актуальності в процесі переходу від педагогіки, спрямованої на отримання знань і формування вмінь та навичок, до педагогіки на компетентнісній основі. В умовах ідеологічної нестабільності передача духовного досвіду людства, яка сприяє відновленню зв'язків між поколіннями, відбувається саме через мистецтво. У сучасному світі не можна забувати історію і культуру минулого, оскільки це є досвідом та надбанням наших предків, те, що ми повинні знати, вивчати і пам'ятати. Начасі змінились реалії сучасної культури, оскільки життєве середовище не менш, ніж художні твори, стає формою існування мистецтва.

Отже, на нашу думку, загальнокультурну ключову компетентність складно виміряти або зафіксувати, оскільки неможливо визначити обсяг та зміст діяльності, яка виконується науково-педагогічним працівником (викладачем іноземних мов) за межами навчальної аудиторії. Процеси розвитку загальної культури викладача ВНЗ є малокерованими, у більшості випадків вони залежать від самосвідомості особистості, її потреби у духовному збагаченні.

Таблиця 1 – Загальнокультурна ключова компетентність науково-педагогічного працівника

Ключова компетентність	Складові	Характеристика	
		Знання, уміння, навички	Емоційно-ціннісне ставлення
Загально-культурна	Особистісна	Зовнішній вигляд: акуратність, охайність, дотримання дрес-коду тощо. Загальнолюдські якості: чесність, дисциплінованість, порядність, відповідальність, толерантність, культура поведінки, мовно-етикетна культура тощо. Уміння застосовувати методи самовиховання, які зорієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розробки моделі поведінки та кар'єри	Пов'язане з: дотриманням вимог до зовнішнього вигляду викладача ВНЗ, норм поведінки; усвідомленням необхідності розвитку та вдосконалення рівня загальної культури
	Міжособистісна	Сформований науковий світогляд, стійка система національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей, високий рівень моральних стосунків з людьми. Розуміння людей, які мають відмінні цінності та інтереси. Спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення етнічної, європейської та світової науки і культури; орієнтування в сучасному культурному просторі; опанування вітчизняної та світової культурної спадщини, культури міжособистісних стосунків. Знання та володіння рідною й іноземною мовами, уміння застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; опанування моделей толерантної поведінки в умовах міжкультурної взаємодії тощо	

За таких умов нами було розроблено й апробовано анкети для оцінювання викладачем ВНЗ своєї загальної культури (тест-розминка) і виявлення рівня загальнокультурної ключової компетентності викладача ВНЗ. Якісна характеристика рівнів загальнокультурної ключової компетентності науково-педагогічних працівників подана в таблиці 2 [3].

Таблиця 2 – Оцінювання рівня загальнокультурної ключової компетентності науково-педагогічного працівника

Рівень	Якісна характеристика	Відсотки
Оптимальний	<p>Викладач: має чітко вироблену життєву позицію, що не суперечить моральним нормам суспільства. Культура спілкування, зовнішності, судження про шляхи розвитку суспільних відносин і моральні якості інших людей не суперечать вимогам суспільства. Спосіб життя відповідає моральним та етичним нормам. Естетичні інтереси виявляються в літературі, музиці, кіно, театрі тощо. Викладач має сформований науковий світогляд, стійку систему національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей, високий рівень моральних стосунків із людьми.</p> <p>Викладач спроможний аналізувати, оцінювати найважливіші досягнення етнічної, європейської та світової науки і культури; орієнтується в сучасному культурному просторі; опанував вітчизняну та світову культурну спадщину і культуру міжособистісних стосунків. Знає та володіє рідною й іноземною мовами, застосовує навички мовлення та норми відповідної мовної культури. Уміє застосовувати методи самовиховання, що зорієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розробки моделі поведінки та кар'єри. Викладач своєю поведінкою, культурою спілкування визначає моральні орієнтири для колективу кафедри (інституту, університету тощо), є прикладом для студентів. Повністю використовує можливості предмета для морального виховання студентів</p>	90–100
Допустимий	<p>Культура спілкування і зовнішності викладача відповідає вимогам суспільства, але не завжди спосіб життя відповідає моральним та етичним нормам. Викладач сам в основному дотримується норм професійної етики, але водночас може не реагувати на порушення з боку інших викладачів. Культурні інтереси виявляються в сфері літератури, музики, кіно, театру тощо. Викладач має сформований науковий світогляд, певну систему національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей, достатній рівень моральних стосунків з людьми. Викладач знає та володіє рідною мовою і на недостатньому рівні іноземною мовою, застосовує навички мовлення та норми відповідної мовної культури. Застосовує методи самовиховання, які зорієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розробки моделі поведінки та кар'єри, але не систематично. Використовує можливості предмета для морального виховання студентів</p>	60–89
Критичний	<p>Культура спілкування і зовнішності викладача не завжди відповідає вимогам оточення. Має місце розходження між словом та ділом. Боротьба з антигромадськими вчинками лише на словах. Інтереси до літератури, музики, кіно, театру є поверхневими. Викладач погано орієнтується в досягненнях етнічної, європейської і світової науки та культури. Викладач недостатньо володіє рідною мовою і не володіє іноземною мовою. Зрідка застосовує методи самовиховання, що зорієнтовані на систему індивідуальних, національних та загальнолюдських цінностей, для розробки моделі поведінки та кар'єри. Не використовує можливостей навчального предмета для морального виховання студентів</p>	40–59

Рівень	Якісна характеристика	Відсотки
Недопустимий	Культура спілкування та зовнішності викладача не відповідає вимогам професійної етики. Викладач дає неправильну оцінку антигромадськими виявам у суспільстві. Виправдовує антисоціальні інтереси окремих членів суспільства. Не цікавиться літературою, мистецтвом тощо. Здійснює негативний вплив на студентів. Допускає грубі порушення норм життя суспільства	10–39

**Анкета для оцінювання викладачем вищого навчального закладу
своєї загальної культури**

Тест-розминка

Інструкція. За кожну правильну відповідь виставляється 1 бал.

1. Що є первинним: природа чи суспільство?
2. Звід правил, який визначає норми поведінки людей, правила чемності і поведження, що прийняті в будь-якому суспільстві.
3. Як називається український народний ляльковий театр?
4. Кому належить афоризм “Я знаю, що нічого не знаю”?
5. Живопис з кольорового скла та природних каменів.
6. Амфітеатр в Римі.
7. Ренесанс.
8. Законсервоване місто в Древньому Римі.
9. У якому місті знаходиться картинна галерея І. Айвазовського?
10. Як називався злиток срібла, який був грошовою одиницею у часи Київської Русі?
11. Музика американських негрів.
12. Хто написав “Місячну сонату”?
13. Одна з найдавніших галузей філософії, наука про мораль.
14. Назвіть найстаріший заповідник України.
15. Музичний спектакль, в якому артисти не говорять, а співають.
16. Який князь у 1037 році почав будувати Софіївський собор у Києві?
17. Велетенська статуя з головою царя і тулубом лева, що охороняє піраміди.

18. Зважене, терпиме ставлення до чужих позицій, вірувань, переконань, думок – це...

19. Музичний спектакль, в якому артисти не говорять, а співають.

20. Німецький композитор, якого не зламала навіть глухота.

21. Досвід суспільства, що передається з покоління в покоління.

22. Які релігійні вчення Ви знаєте?

23. Музичний спектакль, в якому артисти розмовляють мовою танцю.

Відома робота Рубльова.

24. Музичний інструмент, названий ім'ям його творця Адольфа Сакса.

25. Древнє надання, сказання.

26. Старовинний клавішно-духовий інструмент, що звучить на католицьких богослужіннях.

27. Символ християнства.

28. Релігія слов'ян.

29. Жанр французької естрадної пісні.

30. Балет Сергія Прокоф'єва на сюжет знаменитої трагедії Шекспіра про юних закоханих.

31. Люди із зображеними над головами німбами.

32. Радісний, світлий лад у музиці.

33. Назвіть батьківщину танцю сиртакі.

34. Образ, найчастіше зображуваний на іконах.

35. Світогляд, заснований на принципах рівності, справедливості, людяності відносин між людьми, перейнятий любов'ю до людей, повагою до людської гідності, турботою про благо людей.

36. Хто написав картину “Мона Ліза”?

Анкета на виявлення рівня загальнокультурної ключової компетентності

викладача вищого навчального закладу

1. Чи часто Ви відвідуєте музеї, картинні галереї? Які?

А. Так.

Б. Нечасто.

В. Ні.

2. Чи часто Ви читаєте твори художньої літератури? Які?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

3. Ви палите?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

4. Чи знаєте Ви хоча б одну іноземну мову?

- А. Так.
- Б. Зі словником.
- В. Ні.

5. Чи дотримуєтесь Ви дрес-коду на роботі?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

6. Чи часто Ви відвідуєте кінотеатри, театри? Який фільм/спектакль Ви дивились останній раз?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

7. Чи часто Ви відвідуєте концерти, фестивалі? Який останній концерт/фестиваль Ви відвідали?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

8. Чи запізнюєтесь Ви на роботу?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

9. Чи вчасно Ви виконуєте доручену Вам роботу?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

10. Чи користуєтесь Ви Інтернет-ресурсами для поповнення Вашого світогляду?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

11. Чи відвідуєте Ви бібліотеки?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

12. Чи є у Вас хобі? Яке?

- А. Так.
- В. Ні.

13. Чи відвідуєте Ви гуртки/секції/клуби за інтересами? Які?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

14. Чи ставитесь Ви з розумінням до людей, які мають відмінні цінності та інтереси?

- А. Так.
- Б. Нечасто.
- В. Ні.

Ключі:

№ питання	Так	Нечасто /Зі словником	Ні
1	3	2	1
2	3	2	1
3	1	2	3
4	3	2	1
5	3	2	1
6	3	2	1
7	3	2	1
8	1	2	3
9	3	2	1
10	3	2	1
11	3	2	1
12	3	2	1
13	3	2	1
14	3	2	1

Підрахуйте загальну суму балів:

80–70 балів – загальнокультурна ключова компетентність на оптимальному рівні;

69–48 балів – загальнокультурна ключова компетентність на допустимому рівні;

47–21 балів – загальнокультурна ключова компетентність на критичному рівні;

20–14 балів – загальнокультурна ключова компетентність на недопустимому рівні.

Висновки. З позиції нашого наукового дослідження однією з основних проблем компетентнісного підходу є створення ефективної методики формування і розвитку ключових компетентностей фахівця та визначення адекватних засобів її реалізації. Не має сумніву в тому, що визнання особистості як висококваліфікованого фахівця у теоретичній або практичній діяльності є найвищим щаблем успіху. Професіоналізм педагога неможливо уявити без розвитку спеціальних здібностей, знань і вмінь, але не менш важливою умовою є також розвиток і загальних здібностей, наявність загальнолюдських цінностей. Отже, високий рівень загальнокультурної ключової компетентності викладача іноземних мов ВНЗ надає йому можливість як суб'єкту професійної діяльності доречно використовувати особистісні ресурси, оптимізувати та зосередити зовнішню і внутрішню активність, сприяти розвитку загальної культури студентів. За нашим переконанням, обґрунтована нами загальнокультурна ключова компетентність викладача іноземних мов ВНЗ (теоретичний та практичний аспекти) є необхідною вимогою до сучасного викладача ВНЗ для здійснення ним науково-педагогічної діяльності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у розробці тренінгів для розвитку зазначеної нами ключової компетентності.

Список використаної літератури

1. Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : наказ М-ва освіти і науки України № 450 від 07.08.02 р. // Інформ. зб. М-ва освіти і науки України. – 2002. – № 22. – С. 3–11.

2. Кваліфікаційні вимоги до професійної діяльності педагогічних працівників // Збірник матеріалів за результатами дослідження / під заг. ред. Г. В. Єльнікової. – Київ-Черкаси, 2010. – 144 с.

3. Єгорова, В. В. Розвиток ключових компетентностей науково-педагогічних працівників у системі методичної роботи вищого навчального закладу: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Єгорова Вероніка Вячеславівна. – К., 2011. – 288 с.

Рецензент: кандидат педагогічних наук Пасічник О. С.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2013.

Егорова В. В. Теоретические аспекты и практическое внедрение общекультурной ключевой компетентности преподавателей иностранных языков высших учебных заведений

Статья посвящена анализу и обоснованию составляющих общекультурной ключевой компетентности преподавателей иностранных языков высших учебных заведений и ее характеристик, практическому внедрению результатов теоретического исследования.

Ключевые слова: *ключевые компетентности, общекультурная ключевая компетентность, преподаватели иностранных языков высших учебных заведений.*

Yehorova V. V. Theoretical aspects and practical implementation of general cultural competence of foreign languages teachers of higher educational establishments

The article is devoted to the analysis and substantiation of components of general cultural competence of foreign languages teachers of higher educational establishments and its characteristics, practical implementation of theoretical research results.

Keywords: *key competences, general cultural competence, foreign languages teachers of higher educational establishments.*